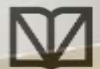
The background image shows the interior of a church. It features rows of wooden pews, a large chandelier hanging from the ceiling, and a pulpit at the front. The walls are light-colored with decorative moldings. The text is overlaid in the center of the image.

Saman katon alle – Kirkkotilatyoöryhmä ja kulttuuriperinnön näkökulma

Yliarkkitehti Sirkkaliisa Jetsonen

20.5.2019

Kirkkotilatyöryhmän tehtävä ja kokoonpano

Kirkon tulevaisuuskomitean mietintö 2016 taustana

Kirkkohallituksen täysistunto asetti 2017 lopulla työryhmän, jonka tehtävänä oli valmistella suunnitelma kirkkotilojen kehittämisestä yhteisöjen keskuksiksi yhteistyössä Museoviraston kanssa. Mietintö valmistui alkuvuodesta 2019.

Jäsenet edustivat eri sektoreita ja alueita:

piispa *Jari Jolkkonen* Kuopion hiippakunta (pj)
diakoni *Ulla Anttila*, Alajärven srk, Lehtimäen kappelisrk
dosentti, TT *Sari Dhima*, Aalto-yliopisto
kaplan *Camilla Ekholm*, Sibbo svenska församling
toimittaja, kirkkohallituksen täysistunnon jäsen *Pekka Heikkilä*,
Turun arkkihiippakunta
kouluttaja *Juhani Holma*, Kirkon koulutuskeskus;
yliarkkitehti *Sirkkaliisa Jetsonen*, Museovirasto
yliarkkitehti *Antti Pihkala*, Kirkkohallitus
lakimiesasessori *Riikka Ryökäs*, Kuopion hiippakunta
talousjohtaja *Anneli Salo*, Kempeleen srk
kulttuuriperintöasiantuntija *Saana Tammisto*, Kirkkohallitus
Sihteerinä toimi TT *Arto Kuorikoski*.

Työryhmän toiminta

Esimerkkejä seurakuntien muutostarpeista sekä kirkkotilan käytön kehittämisen haasteista ja ratkaisuista

Ajankohtaisia rakennushankkeita, joissa suojeltua kirkkotilaa on pyritty muuttamaan siten, että se tukisi jumalanpalveluselämän lisäksi myös muun seurakunnan toiminnan keskittämistä kirkkotilaan.

Käyntejä kirkkoihin, joihin muutossuunnitelmia

Kirkkoihin liittyvän kehityksen kansainvälistä tilannetta Preserve, Use, and Develop -konferenssin (Lund 2018) esitysten pohjalta

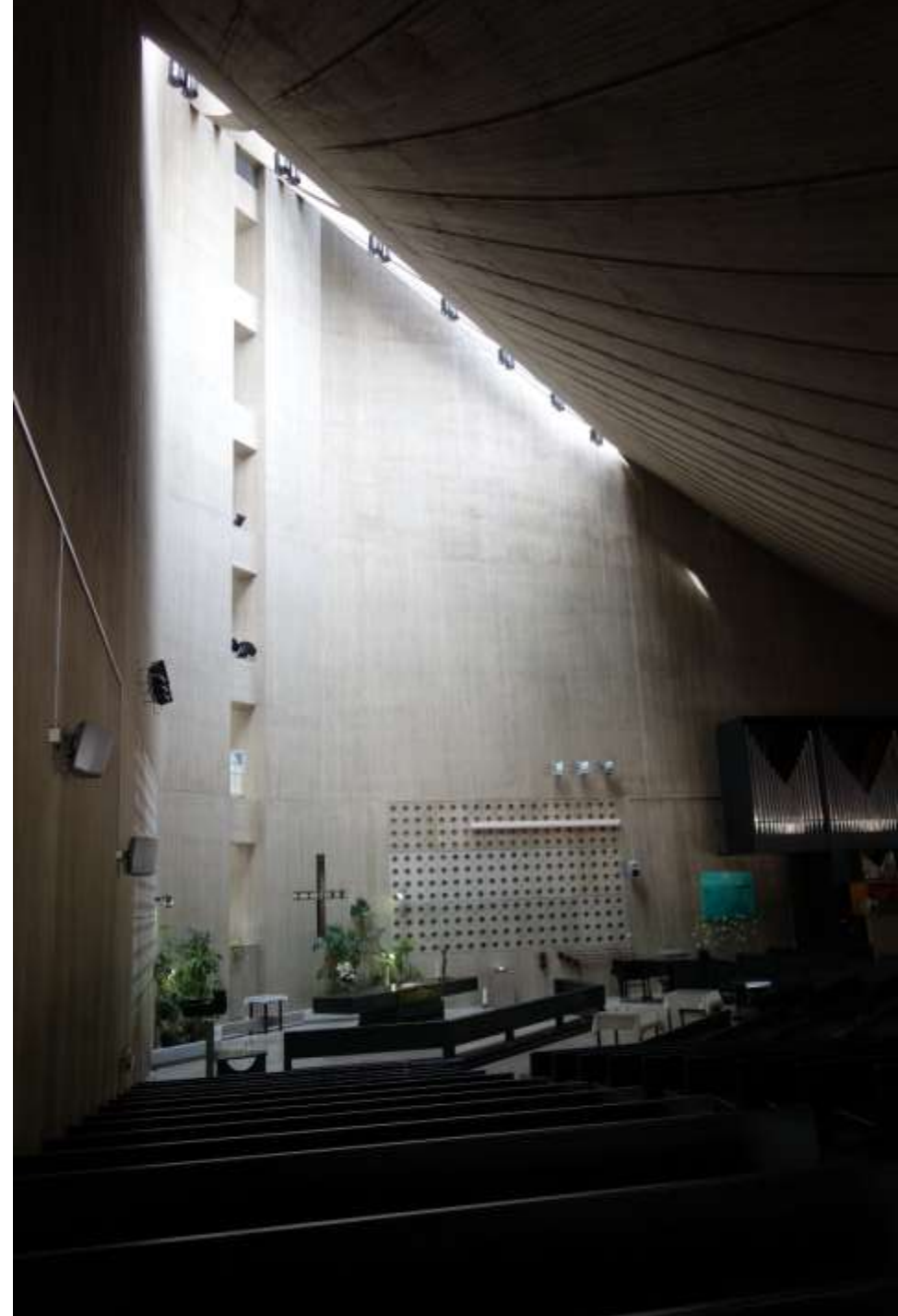
Tutustumismatka Ruotsiin

Keskeisiä tuloksia

Työryhmä ei esittänyt säädösmuutoksia, vaan katsoi nykyisen lainsäädännön palvelevan tilojen muutostarpeita.

Työryhmä kirjasi: ”kirkkomme järjestysmuoto korostaa seurakunnan itsehallintoa. Seurakunnan autonomiaperiaatteesta seuraa, että työryhmällä tai kirkkohallituksella ei ole kirkkolainsäädäntöön perustuvaa toimivaltaa antaa seurakunnille sitovia määräyksiä tai velvoittavia suunnitelmia kirkkotilojen kehittämiseksi. Yksityiskohtaisten ohjeiden antaminen olisi ongelmallista myös siksi, että jokainen kirkkotila on ainutlaatuinen yksilö.”

Näkökulmia

Kirkkotilojen käytön teologiaa, monipuolistuvaa käyttöä sekä lainsäädäntöä ja ohjeistusta koskevia pohdintoja.

Ryhmän jäsenet työstivät alalukujen pohjatekstiä, joista keskusteltiin laajasti. Mietinnön painotuksia voidaan pitää työryhmän yhteisinä.

Jumalan huone ja seurakunnan koti – kirkkotilan teologinen merkitys

Kirkkotila yhteisön keskuksena

Kirkollinen kulttuuriperintö on arvokkainta kulttuuriperintöämme

Kirkkojen rakentamiseen ja muutoksiin liittyvät oikeudelliset kysymykset

Kirkkotilojen ylläpito ja talous

Kirkkotilan AV-tekniset haasteet ja mahdollisuudet

Kirkkotilan monitoimisuuden kehittäminen suojelluissa kirkoissa

Jumalan huone ja seurakunnan koti – kirkkotilan teologinen merkitys

Uusi kirkko vihittää ”Jumalalle pyhitetyksi huoneeksi”, vihittyä kirkkoa saa käyttää vain sen pyhyteen soveltuviin tarkoituksiin

- Kirkkotilalla on kaksinainen rooli, se on Jumalan huone ja seurakunnan koti
- Kirkkotilan muutoksessa on otettava huomioon teologiset perusteet
- Kirkkotila jakaantuu alttaritilaan/ kuoriin ja kirkkosaliin, alttarilla on tilassa keskeisin merkitys
- Kirkkotilan muunneltavuusvaatimuksen vuoksi kiinteää kalustusta on korvattu siirrettävillä kalusteilla
- Kirkkosalissa voidaan järjestää myös muuta toimintaa, joka ei ole kirkon olemuksen tai sen tehtävän vastaista, eikä häiritse seurakunnan säännöllistä jumalanpalveluselämää

Jumalan huone ja seurakunnan koti

Useimpiin toiveisiin voidaan vastata myönteisesti. Tämä edellyttää, että kirkkotilan teologinen merkitys on sisäistetty.

Jokaista kirkkotilaa tulee myös kehittää sen yksilöllisiä historiallisia ja arkkitehtonisia perusratkaisuja kunnioittaen.

Erilaisten käyttötarkoitusten lisääminen edellyttää huolellista kokonaisarviota.

Kirkkotila yhteisön keskuksena

Yhteisöllisyys muutoksessa. Mikä merkitys kirkkorakennuksella on yksilön kristillisen identiteetin ja yhteisöllisyyden näkökulmasta.

Kirkkotilan muutokset heijastavat kunkin aikakauden kokemusta yhteisöllisyydestä – hengellistä kulttuurihistoriaa ja henkilökohtaisia muistoja

Sosiologiset muutokset haastavat kirkkotilaa – moniääninen kirkko - mahdollisuudet siirtää viikkotoimintaa kirkkoon

Olisi kiinnitettävä huomiota tilan muunneltavuuteen ja seurakuntalaisten mahdollisuuteen olla vapautuneemmin ja kodikkaammin pyhän edessä.

Altтари määrittää kirkkoon sopivan toiminnan

Alttaripöytä keskelle kirkkosalia?

Kirkkokahvit suomalaisen yhteisöllisyyden vahvistajana

Lapset ja nuoret yhteisön rakentajina

Vuorovaikutus yhteisöllisyyden edellytyksenä

Esteettömyys osana yhteisöllisyyttä

Avaimet osallisuuden ja luottamuksen symbolina - Lukitut vai avoimet ovet?

Samalla kun kirkkotilalla voidaan edistää kanssakäymistä ja rohkaista kanssaihminen huomioimiseen, voidaan kirkkosalista luoda paikka, jossa yksilöllistä uskonnollisuutta korostavakin voi olla rauhassa, mietiskellä ja rukoilla.

Muutoksen tulisi olla koko yhteisön yhteinen prosessi ja tavoite. Kirkkotilan muuttaminen vaatii seurakunnan tai seurakuntayhtymän johdolta herkkyyttä, viisautta ja pitkäjänteisyyttä.

Kirkollinen kulttuuriperintö on arvokkainta kulttuuriperintöämme

Kirkot ovat sekä arvokkainta yhteistä hengellistä, henkistä ja aineellista kulttuuriperintöämme että seurakuntien omistamia käyttörakennuksia.

- Kirkon ja sen esineistön käytön ja hoidon sekä niihin tehtävien muutosten tulee pohjautua kattavaan tietoon historiasta ja säilyttämistavoitteista. Kirkkotilan arvot ja merkitykset on ymmärrettävä.
- Jokainen kirkkorakennus on yksilö, ja muutokset on käsiteltävä yksilöllisesti.

Kulttuuriperinnön näkökulma

- Perehtyvä ja asiantunteva suunnittelu on välttämätöntä. Suunnitteluun ja toimenpidevaihtoehtojen arviointiin tulee varata aikaa. Museovirasto arvioi muutoksia asiantuntijana ja lausunnonantajana.
- Toimintaa kannattaa testata ennen kuin muutoksia kirkkotilaan tehdään.
- Tulee arvioida, kuinka paljon muutoksia kirkkotila kestää menettämättä eheyttään ja niitä ominaisuuksia, joiden vuoksi se puhuttelee kävijää.

Kirkkojen rakentamiseen ja muutoksiin liittyvät oikeudelliset kysymykset

- Seurakunnalla tulee olla kirkko. Kirkko on hallinnollisella päätöksellä tehty kirkollinen rakennus. Kirkko tulee vihkiä, mutta vihkiminen ei yksin tee rakennuksesta kirkkoa.
- Kirkollisia rakennuksia ovat kirkot, kellotapulit, siunaus- ja hautakappelit sekä hautausmaalla olevat niihin rinnastettavat rakennukset. Kirkollisia rakennuksia koskevia säännöksiä sovelletaan myös kirkkopihaan, sen ja hautausmaan aitaan ja porttiin sekä sankarihautausmaahan.
- Kirkollinen rakennus, joka on rakennettu ennen vuotta 1917, on suojeltu lain nojalla. Suojellun kirkon tai yli 50 vuotta sitten käyttöön otetun kirkon olennaiseen muuttamiseen, purkamiseen tai käyttötarkoituksen muuttamiseen tarvitaan Museoviraston lausunto. Lausunto pyydetään jo asiaa koskevasta suunnitelmasta.

...oikeudelliset kysymykset

- Yhteistyö Museoviraston kanssa tulee aloittaa viimeistään suunnitteluvaiheessa.
- Kirkollisen rakennuksen olennaiseen muuttamiseen, purkamiseen tai sen käyttötarkoituksenmuuttamiseen sekä käytöstä luopumiseen tarvitaan kirkkohallituksen vahvistamispäätös.
- Olennaisia muutoksia ovat kirkon ulko- tai sisäasun muuttaminen sekä kirkon rakenneratkaisut. Olennainen muutos arvioidaan aina tapauskohtaisesti.

Kirkkotilojen ylläpito ja talous

- seurakuntien talouden heikentyessä tulee säästöjä löytää myös kiinteistöistä
- valtionrahoitus ei kata kaikkia kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden kiinteistöjen ylläpidosta ja korjauksista aiheutuvia kuluja
- seurakuntien tulee ennakkoluulottomasti hyödyntää uusia soveltuvia rahoitus- ja toimintatilamahdollisuuksia
- hyvä kiinteistöjohtaminen maksaa itsensä moninkertaisesti takaisin

Kirkkotilan AV-tekniset haasteet ja mahdollisuudet

Äänentoiston ja esitystekniikan suunnittelu lähtee liikkeelle tarvekartoituksesta.

- Suunnitteluvastuu alan ammattilaisille. Loppukäyttäjien tarpeiden välittäminen suunnittelijalle tärkeää.
- Äänentoistossa kahden käyttöliittymän malli: helppo yksinkertaisia käyttötilanteita varten ja laajennettu vaativampiin käyttötilanteisiin
- Striimauspalveluista ja niiden tarpeista, mikrofonit, valaistus
- Esitystekniikka kehittyy. Valaistustekniikan mahdollisuuksia voidaan hyödyntää tunnelman luomisessa tai tilan arkkitehtonisten yksityiskohtien korostamisessa
- Lisätty todellisuus (AR) ja virtuaalinen todellisuus (VR), mahdollisuus uudenlaisia sisältöihin, elämyksiin ja kohtaamisiin
- Kaikki kiinteät järjestelmät vaativat huolellista suunnittelua ja usein yhteensovittamista. Yhteistyö arkkitehdin ja eri järjestelmien sekä valaistuksen suunnittelijoiden ja asiantuntijoiden kesken tärkeää.

Kirkkotilan monitoimisuuden kehittäminen suojelluissa kirkoissa

Milloin uusissa kirkoissa alkoi näkyä monitoimiajattelua?

Millaisen vanhan kirkon voi muokata monitoimisemmaksi? - esimerkkejä

Suuren kirkon tiloihin mahtuu paremmin?

Kalustemuutoksin uusia toiminta-ajatuksia

Milloin kirkkosalia ei voi jakaa?

Yleisimmät muutokset – mm. kiinteistöstrategia

- Kirkkosalin pysyvä muuttaminen edellyttää onnistuakseen aina taustaselvityksiä ja hyvää suunnittelua. .
- Kirkkohankkeeseen tarvitaan kokenut suunnittelija ja pätevä rakennuttaja ja/tai valvoja.

Kirkkolain suojelusäädösten kehittäminen

Olennaisesta muutoksesta

Muutosta pidetään olennaisena, jos korjauksessa kirkollisen rakennuksen ulkonäkö, rakenne tai sisätilan luonne selvästi muuttuu. Muutos voi olla olennainen silloinkin, kun tavoitteena on kohteen restaurointi aikaisempaan asuun. Museovirasto joko puoltaa tai ei puolla lausunnossaan muutosta.

Kirkon, kellotapulin tai siunauskappelin ulkoasun olennaisia muutoksia ovat:

- lisä- tai täydennysrakentaminen
- julkisivujen tai näkyvien kattopintojen muutokset
- merkittävät porras- ja kulkujärjestelyt kirkkopihassa
- hautausmaan aidan uudelleenrakentaminen ja materiaalin vaihtaminen

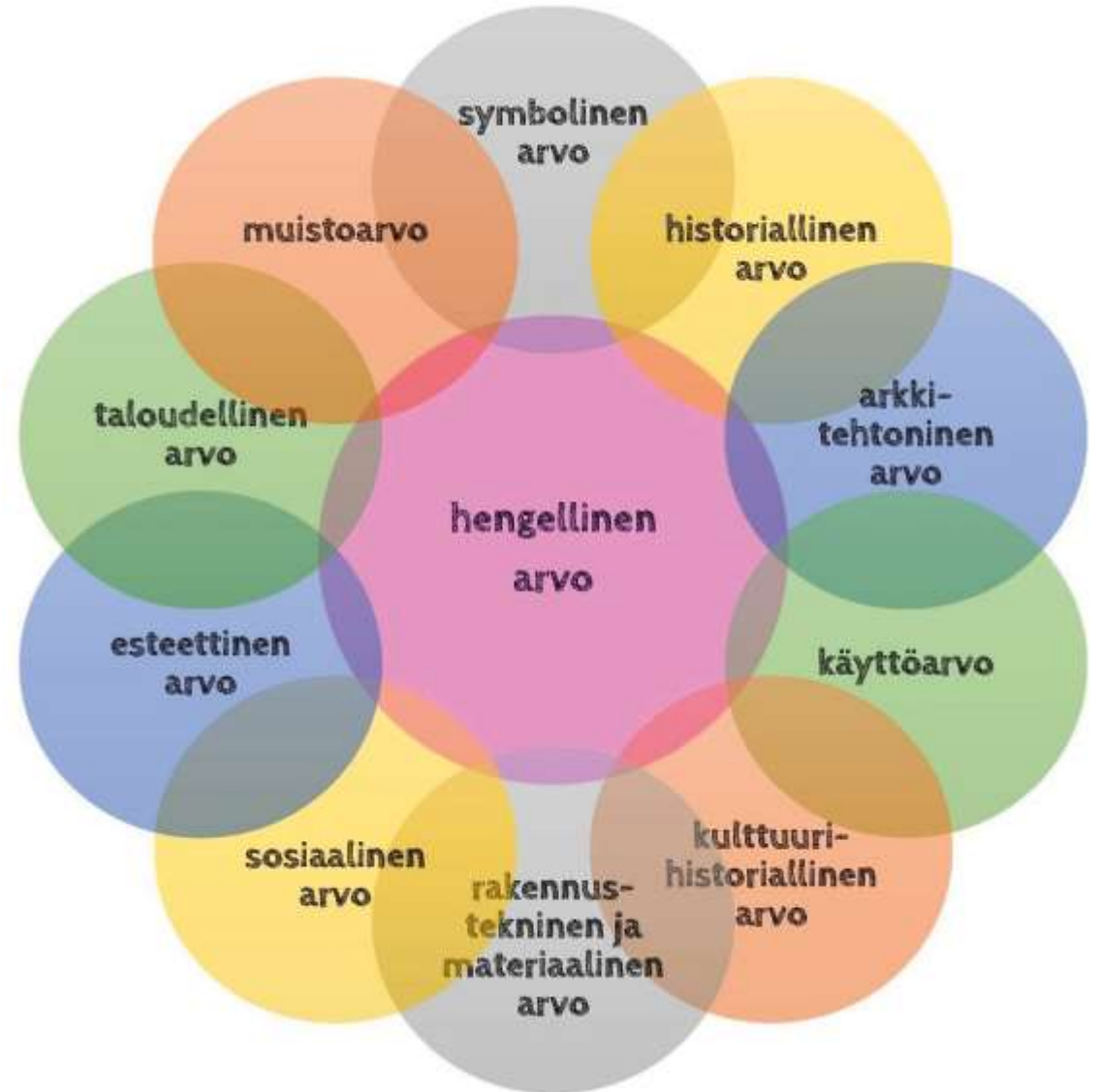
Sisäasun olennaisia muutoksia ovat:

- kirkkosalin tilajaon muutokset, tyyli- tai väriasun tai kiinteän sisustuksen muutokset
- alttarialueen ja kuoriosan muutokset, mukaan lukien etummaisten kiinteiden penkkien poistot
- kuoriurkujen rakentaminen tai purkaminen, urkujen julkisivumuutokset
- valaistuksen tai muiden näkyvien teknisten järjestelmien uusiminen tai muutokset

Seurakuntien eli seurakuntalaisten, työntekijöiden ja luottamishenkilöiden tietoisuus, mistä heidän kirkkonsa kumpuaa - Ajallinen syvyys

Kirkkojen muutos- tai restaurointisuunnittelu on lähes aina vaativa tai poikkeuksellisen vaativa tehtävä. Tämä asettaa vaatimuksia suunnittelijapätevyydelle

Lopuksi

Kirkkotilatyöryhmässä saman pöydän ääressä eri näkökulmat

Tulevaisuudessa työtä pitää jatkaa

Museovirasto julkaisee Kirkollisten rakennusten hoito- ja restaurointioppaan 2019

SPEK (Suomen pelastusalan keskusjärjestö) julkaisee Kirkkojen paloturvaohjeen (yhteistyössä Museovirasto, Kirkkohallitus)

